

Trinajst slovenskih sodobnih pesnikov

Zadovoljen sem in srečen, da sem bil ponovno povabljen za posrednika med slovensko in italijansko kulturo in da se to dogaja prav tu, ta trenutek, v Trstu, na sedežu kulturne ustanove, katere član sem že dolga leta in ki je prva predstavila mojo prvo knjigo, napisano »na drugi strani«, onstran meje, in me seznanila z najboljšim v sodobni italijanski kulturi. Nocojšnje srečanje mi je torej osebno zelo blizu, hkrati pa menim, da je tisti obvezni cilj, ki mora biti vzrok za zadovoljstvo nas vseh. V skupni stiski zmerom bolj negotovega, nesprejemljivega, nedopustnega vsakdana, v tej tesnobi slehernega dne se lahko vsaj veselimo, ko ugotavljamo, da so bili vendarle premagani številni predsodki, sumničenja, tiha mržnja, ki so dolgo ločevali dvoje ljudstev, ki jima je usojeno, da stopata drugo ob drugem celo v enem in istem mestu. Na našo srečo ali nesrečo, ničesar več ne moremo izgubiti in ničesar več pridobiti, je končno vendarle izginila za druge nadležna misel (zame zmerom možno obtoževanje), da moramo kaj prepustiti nasprotni strani, tudi pri naključnem zbližanju, tudi pri najbolj vsakdanjem pozdravu brez kakršnekoli skrite misli. Naš veliki Trst se je zožil sam vase, upoštevati mora vse, kar mu je ostalo, razpolagati z vsemi silami, ki ga sestavljajo in dopolnjujejo, odkriti nov privilegij prav v tem, kar je še včeraj zvenelo kot obsodba ali grožnja. Seveda, takšen razvoj je vse prej kot sklenjen, morda se je šele začel, če ga hočemo prežeti s tistim spoštovanjem in srčno iskrenostjo, ki izključujeta premeteno politično igro, čustveno neuravnovešenost, skrite namene, pa čeprav in morda prav na kulturnem področju. Neki skriti cilj — bolj ali manj zadržki — je zmerom vse do tega področja lokavo spremljal tudi tako imenovano odprtost v odnosih do Slovencev, ne med zadnjimi tisti (nekateri bi ga imenovali plemeniti cilj), ki bi jih hotel spreobrniti v »dvatisočletno« kulturo, kot da njihova ne bi bila kultura in trdno zakoreninjena z istim drevesom, ki ima svoje korenine v humanizmu in se s svojo krošnjo sklanja nad zapletenost našega časa: nasprotno, to je kultura s posebnimi pridobitvami, izkušnjami in svojim lastnim razvojem, ki ji dajejo bogato sugestivnost in nas često še bolj približajo srcu Evrope.

In knjiga, ki je pred nami, zbor različnih, pa vendar med seboj usklajenih pesniških glasov, nam vse to potrjuje.

Kak elektronski stroj bi v antologiji Trinajst slovenskih sodobnih pesnikov, ki jih je prevedla Jolka Milič, predstavila pa naša Valeria Sisto Comar, zlahka ugotovil, da je najbolj pogost samostalnik, ki je morda navzoč v sleherni od 164 predstavljenih pesmi, beseda *drevo*: vse od Edvarda Kocbeka, sedemdesetletnika, ki stoji na čelu zbirke, pa do osemindvajsetletnega Milana Dekleve, ki jo končuje. Prav pri Kocbeku se samostalniku *drevo* pridružuje takoj še samostalnik *beseda* in potem *človek*. S tem je že označen prostor današnjega sveta in današnje slovenske poezije, ugotovljene so tri temeljne prvine, ki ta svet naseljujejo, z vsemi svojimi možnimi odtenki razvoja seveda. Kajti: »drevo je tišina, beseda je ptica, človek je uho«. Poskušajmo razčleniti te tri temeljne prvine, ki se v pesmi seveda prepletajo, stapljajo, dopolnjujejo. Drevo pooseblja naravo: zastrupljeno, a pogosteje, na srečo, nedotaknjeno, nemo kot zmerom, trdno, vznemirljiv in

zanesljiv klic. Poleg običajnih nostalgij, otožnosti, objokovanj zbuja narava v teh pesnikih začuda dvoje duševnih stanj, ki se vztrajno ponavljata: *samota* in *strah*. To so čustva odhoda in boleče vrnitve, ki prešinjajo neki mali svet, tako ves zelen, in njegove zarotitelje: Kocbeka, Udoviča, Filipiča, Ivana Minattija in pozneje — Sašo Vegri. Toda narava je že pri Zlobcu, rojenem leta 1925 in tu na Krasu kot veliki Kosovel, nespoštovana obljuba: prostor in tišina nad nami sta se tako razširila, da sta postala praznina, odstotnost; zaradi česar ostajamo le to, kar smo, in tisto malo, kar živi med nami, od nas ustvarjeno, karkoli že, dobro ali slabo:

»... sleherna ljubezen vodoravna je
in le na tleh resnična. Kakor smrt.
Pa tudi najčistejše ni, kar je visoko...«

Hladna, trpka, skoraj brutalna ugotovitev, če se ne bi nenadoma oglasila téma, tako draga vsem slovenskim literaturam, téma »bratovske ljubezni«. Razsežnost gostih, veličastnih dreves, z ljubeznijo označenih z imeni, kot so hrasti, jelše, topoli, vrbe, se pri Ervinu Fritzu zoži na kostanj, okužen od strupene mestne megle, pod katerim pa vendarle najde svoje zavetje zaljubljeni par, in že je povzdignjen tudi v slovenski paradiz vznemirljivi ekološki problem. Enako se dogaja pri Marku Kravosu prek »sivega, umazanega morja« njegovega Trsta, in naj mi bo dovoljeno, da pozdravim njegov črni lorcovski plašč, poln našega adrijanskega vetra. Naposled prebudi strah pri teh mladih pesnikih kafkovske privide, samota spozna svojo lastno eksistencialno puščavo s tistim čudovitim verzom prav Marka Kravosa, o sveči, ki »samoto žge«; strastna zamaknjenost prejšnjih pesnikov, kozmična in mistična hkrati, se sprevrže v protest in upor, kar velja zlasti za Branka Hofmana in Ervina Fritza.

In tako smo pri drugi temeljni prvini tega naravnega, človeškega in pesniškega sveta, pri *besedi*, besedi, ki nam jo Kocbek ponudi najprej kot ptico in potem kot pesem, ki je pri liriki skoraj zmerom ljubezenska pesem. (Naj mi bo dovoljeno, da se na tem mestu, če naj se mimogrede dotaknem formalnega vidika, ki je nerazdružljivi del besede, takole v oklepaju pridružim zagati Jolke Milič, ko se je znašla pred nelahko nalogo: zagati in težavi, s katerima se srečujejo vsi prevajalci poezije, ki pa ju je naša posredovalka občutila morda še posebej zaradi same strukture slovenščine, enega redkih živih jezikov, ki na primer še uporablja dvojino: neki slovenski pisatelj, moj prijatelj, mi je rekel: »Če bi ti vedel, kaj pomeni dvojina v ljubezenski liriki«, in res: koliko neposredne intimnosti odkrijemo v naslednjih dveh Kocbekovih verzih:

»oba sva jaz,
oba sva ti.«

Toda pogrezam se v zagato Miličeve tudi ob odgovedi takšne rime, kot je »življenje in zelenje«, ki sta sklepna stiha neke pesmi Vegrijeve, tako kot drugod v iskanju sabovskih (Umberto Saba) rim, kot so »fiore«, »cuore«, »amore« — cvet, srce, ljubezen).

S tem je oklepaj zaprt in vrnimo se k našemu razmišljanju, ki pa ostaja, žal, samo na ravni vsebinske obnove. Beseda je v večini primerov, predvsem pa pri še zelo mladem Deklevi, muzikalnost kot taka, muzikalnost ljubezenske idile, vendar zna spet postati logos ali religiozno-meditativni verbum celo pri mladem Kuntnerju, racionalni posrednik obtožbe in obsodbe pri Hofmanu in Fritzu, pri slednjem dokončnega razgaljenja, prav do golote, da bi upodobil preprosto, človeško, skoraj prozaično ljubezensko čustvo, ki pa ni zaradi tega nič manj pomenljivo od vzvišenega. Smo torej priče, kot je očito, nekega postopnega zniževanja glasu, ki je izrazito moderno in najbrž zdravo, pogojeno v zlorabi besede, logosa, ki jo je povzročila naša tehnološka in demagoška doba, v kateri, kot bridko registrira Filipič, »vse mine, tudi najlepša pesem«, a se je v njej vendarle treba braniti pred lažnimi preroki, ki nas oglušujejo z besedami (pravi Zlobec) in iskati s Francetom Forstneričem *oblo besedo*. Rekel bi, da to vztrajno iskanje resnice in nekakšna sramežljiva obzirnost, ki to iskanje spremlja, sestavljata tisti pravi, srednji ton antologije, pa naj se nam oglašja neposredno ali pa se nam vsiljuje sam po sebi in tako zglašuje neravnovesja, ki se nam kažejo ob nasprotujočih si témah in naravah pesnikov: je navsezadnje tisto, kar pravi Kovič:

»... in ne govorim glasno,
a tudi tiho ne...«

Drevo, beseda, človek. To so tri prvine in troje izhodišč, ki si večkrat in rada, kot smo videli, zamenjajo med sabo vloge, in dovolj, če v potrditev te misli navedemo ponosno sintezo Ivana Minattija, po katerem drevo (skupaj s travo, reko in kamnom) govori samo, »kadar umolknejo ljudje«.

Kdo so pravzaprav ti ljudje, ki naseljujejo oder najnovejše slovenske poezije? Svoj goli človeški obraz začenjajo dobivati pri Zlobcu (ki v tej antologiji stoji kot razvodje med starejšo in mlado generacijo), kjer so upodobljeni kot »šibki, ki se morajo upreti, ko beg je nemogoč«; v fellinijevskem cirkusu Branka Hofmana so to na eni strani gospodje s cilindrom, ki pokajo z bičem, po drugi pa tisti, ki so večno »spodaj«, požgani v pokrajini svoje duše kot konji in udomačeni sloni: dve razvidni kategoriji, ki ju je Fritz ujel v svoj objektiv z vso politično ostrino: pomeščanjeni revolucionarji in delavci, ki še zmerom delajo in jim je bilo celo odvzeto bogastvo vere. Ali pa so naposled Kuntnerjevi očetje, ki še zmerom orjejo in preklinjajo in molijo na svoji skopi zemlji kot zmerom? Pri tolikšnem, počasnem in bolečem, postopnem pogrezanju čustev, idealov, prizadevanj, pri zelenem paradižu, ki mu je usojeno, da se ogleduje in prepozna v mlaki, se zdi nemogoče, da bi ponovno prisluhnilo novim možnostim nedotaknjene idile, besedi zaupanja, ki bi ostala nespremenjena. Toda ta beseda je odeta v ponižnost in v občutek o svoji lastni omejenosti in nemoči, ki me begajo, in si ne morem kaj, da ne bi z njo sklenil tistega, kar sem bil povedal zlasti na začetku:

Moj narod je majhen,
moj narod je trd,
moj narod je vajen
hoditi na dnino,

moj narod je vaju
služi,ti,
služi,ti.

V tem je naše prekleto bogastvo.

In ali ne morda že tudi prekleto bogastvo nas vseh? In če je tako, naj nas vodi zmerom.

Fulvio Tomizza

ZABAVNIK ZABAVA IN JEZI

Marsikdo se je že obregnil ob slovensko izdajo Politikinega zabavnika, ki s stripom in barvno ilustracijo ter z *bolj ali manj zanimivim pisanjem* zabava naše otroke, hkrati pa tudi poskrbi za jezo staršev in vzgojiteljev. V sleherni številko se vtihotapi vsaj kak prispevek, ki slovenščino mrcvari prav do humornih razsežnosti. Največkrat je težko ugotoviti, v katerem jeziku je pravzaprav napisan: ali v slovenščini s številnimi srbohrvaškimi besedami in oblikami ali v srbohrvaščini, ki marsikje spominja na slovenščino. Eno je nesporno: takšna godlja je enako nespremenljiva tako za slovenščino

kot za srbohrvaščino, za oba jezika enako žaljiva, za jezikovno in estetsko vzgojo mladih bralcev škodljiva, za obe hiši, ki slovensko izdajo Zabavnika pripravljata javnosti, za Politiko in Delo, pa neodgovorno dejanje.

V kolofonu je naveden tudi urednik slovenske izdaje, odgovornost je torej naša — ali bolje: naša je krivda za takšno malomarnost.

Določeno stopnjo kulture jezika pa smo vendarle že dosegli in s takšnimi neokusnimi zgledi ne gre spet odpirati tega vprašanja, predvsem pa velja, da je pri publikacijah za otroke potrebna še posebna skrb za jezik.